

Στον τάφο μου θέλω να γραφτεί: «Πολέμησε τον Δεκέμβρη»

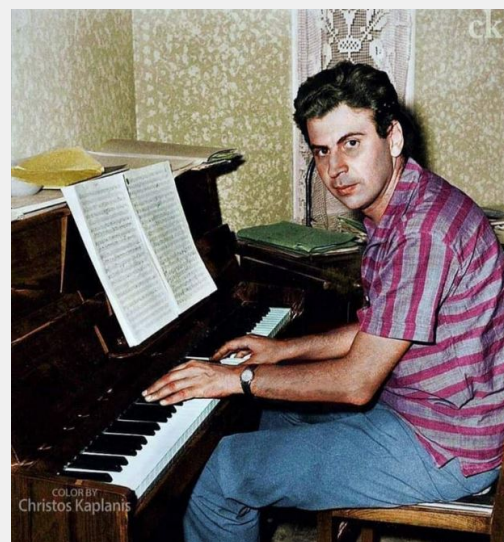
Γράφει ο **Νίκος Ξηρουδάκης**

Πρώτη δημοσίευση: Παντιέρα, 7/9/2021

Κάποτε θα ξημέρωνε αυτή η ημέρα. Ο Μίκης Θεοδωράκης έφυγε από τη ζωή με πάνδημη αναγνώριση.

Τεράστια η προσφορά του, χιλιάδες τα τραγούδια και τα μουσικά του έργα. Από συμφωνική μουσική μέχρι τα λαϊκά ορατόρια που ύμνησαν την εργατική τάξη —«*Απ' το πρωί μες στη βροχή*».

Πρωτεργάτης της **πολιτιστικής άνοιξης της δεκαετίας του '60** με τη βαρύνουσα **πολιτική σημασία**. Λίγα χρόνια μετά τον εμφύλιο, παραμερίστηκαν τα τραγούδια που υμνούσαν τον συμβιβασμό και την ολιγάρκεια («*Μας φτάνει μόνο ένα κύμα στ' ακρογιάλι*») αλλά και τα τραγούδια της ήττας. Το αισιόδοξο μαρς των λαϊκών τραγουδιών του Θεοδωράκη μορφοποιεί μουσικά την ανάταση του κόσμου της **νικημένης αριστεράς** που βγαίνει **ξανά δυναμικά στο προσκήνιο**. Αμφίδρομη η τροφοδότηση της τέχνης του Μίκη και του μεγαλειώδους λαϊκού κινήματος που **στα Ιουλιανά** τράνταξε την αστική εξουσία.

Με σοβαρές μουσικές σπουδές, ο Θεοδωράκης κατόρθωσε κάτι αδιανόητο για την εποχή. Πήρε τους στίχους των ποιητών, τους έντυσε με τη θεία μουσική του και πλημμύρισε με αυτούς τους δρόμους της αντίστασης σ' ολόκληρη την Ελλάδα.

Μερικά στιγμιότυπα:

-Οι φίλοι του δολοφονημένου **Σωτήρη Πέτρουλα** τον ξενουχτάνε τραγουδώντας συνέχεια το τραγούδι «*Στα Περβόλια*» από το -αιρετικό για την αριστερά της εποχής-«*Τραγούδι του νεκρού αδελφού*».

-Μάρτιος του 1967. Λίγες μέρες πριν εκδηλωθεί το στρατιωτικό πραξικόπημα της 21ης Απριλίου, ο νεαρός **Μάνος Ελευθερίου** επισκέπτεται τον ήδη διάσημο Μίκη Θεοδωράκη και του παραδίδει 12 ποιήματά του:

Το παλληκάρι έχει καημό, Νυχτερίδα, Σ' αυτή τη γειτονιά, Η πόρτα μου είναι ανοιχτή, Κάθε πρωί, Το σπίτι μου είναι μικρό, Ο Δικαστής, Το ψωμί μου είναι γλυκό, Σ' αυτό το δύσκολο καιρό, Το τραίνο (φεύγει στις 8), Έχει ο Θεός, Τα Βάσανα.

Ο Θεοδωράκης αρχικά προόριζε τον Γρηγόρη Μπιθικώτση να τραγουδήσει τα τραγούδια αυτά. Τα συνέθεσε φρουρούμενος στην Αθήνα και το Βραχάτι από τον Μάρτιο ως τον Αύγουστο του 1968. Πρωτοπαρουσιάστηκαν δημόσια δυο χρόνια αργότερα, το 1970 σε συναυλίες στην Ιταλία με τις φωνές του **Αντώνη Καλογιάννη** και της **Μαρίας Δημητριάδη**. Ο κύκλος αυτός τραγουδιών ηχογραφήθηκε στη συνέχεια το 1971 στο Παρίσι («*Theodorakis Dirige Theodorakis Vol 1*»). Μπουζούκι παίζουν οι δεξιοτέχνες **Χρήστος Κωνσταντίνου** και **Ανδρέας Μιχαλάκης**. Κυκλοφόρησε, παράνομα φυσικά, και στην Ελλάδα και έτσι φυλάσσεται ως κειμήλιο σε πολλά σπίτια. Μετά την πτώση της δικτατορίας, ο ίδιος δίσκος κυκλοφόρησε και στην Ελλάδα με τον τίτλο «**Ο Θεοδωράκης διευθύνει Θεοδωράκη νο1 -ΤΑ ΛΑΪΚΑ**».

-Ιδρυτικό μέλος του **Πατριωτικού Μετώπου**, με την κήρυξη της δικτατορίας ο Μίκης ηχογραφεί στην παρανομία κάποια από «**Τα Τραγούδια του Αγώνα**» («**Πάλης Ξεκίνημα**»), με μοναδικό όργανο τη φωνή και τα παλαμάκια του. Η κασέτα αναπαράγεται και κυκλοφορεί πλατιά εμψυχώνοντας τον κόσμο της αριστεράς που είχε παγώσει.

-Από την παρανομία, επίσης, στέλνει στον **Μπιθικώτση** μια συγκλονιστική επιστολή, προσπαθώντας μάταια να τον αποτρέψει από το να τραγουδήσει τον ύμνο της 21ης Απριλίου:

“Γρηγόρη.

Διάβασα με κατάπληξη ότι πρόκειται να τραγουδήσεις στα “Δειλινά” τον “Υμνο της Επανάστασως”.

Νομίζω ότι είσαι αρκετά μεγάλος για να καταλαβαίνεις τί πρόκειται να κάνεις. Πόσες ευθύνες επωμίζεσαι και σε τι σοβαρούς κινδύνους μπαίνεις.

Κάθησε σπίτι σου με αξιοπρέπεια. Μη γκρεμίζεις με μια κλωτσιά αυτό που χτίσαμε μαζί τόσα χρόνια. Μην ακούς τους κερδοσκόπους και τους προσκυνημένους. Μη ρίχνεις στο βούρκο το όνομά σου και το όνομα των παιδιών σου, που σε λίγο θα ντρέπωνται για σένα. Κάνε τον άρρωστο. Φύγε για το εξωτερικό. Εκεί μπορείς ν' αρχίσεις μια καινούργια καριέρα. Η Μελίνα σε περιμένει.

Γιατί αν εσύ ο Μπιθικώτσης, το πρωτοπαλλήκαρο του Θεοδωράκη, γίνεις επίσημος τραγουδιστής της Δικτατορίας τραγουδώντας αυτό το άθλιο κατασκευάσμα θα πρέπει να ξέρεις ότι θα γίνεις ο πιο αχάριστος και τιποτένιος προδότης που γέννησε ο Λαός μας.

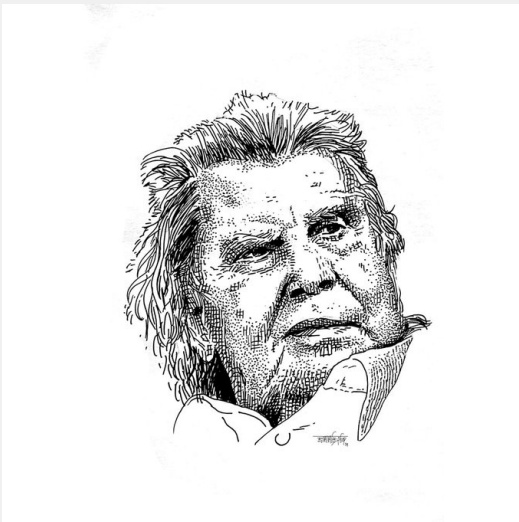
Στο όνομα της φιλίας μας και για χάρη της γυναίκας σου, των παιδιών σου και όλων των αμέτρητων φίλων μας, σε ικετεύω να μ' ακούσεις για τελευταία φορά. Μετά την Πέμπτη θα είναι αργά. Πάρα πολύ αργά.

(Υπογραφή Μίκης Θεοδωράκης) Αθήναι, Ιούλιος 1967".

iospress.gr

-Γνωστοποιείται η περήφανη δήλωση του Θεοδωράκη στον χουντικό υπουργό **Λαδά** (κατ' άλλους στον **Παττακό**):

«Όταν τα τανκς σας θα έχουν σκουριάσει, τα τραγούδια μου θα τραγουδιούνται ακόμα».

Σκίτσο του Βασίλη Παπαγεωργίου για το
ΠΡΙΝ

- Αξέχαστη σε όσους είχαν την τύχη να την ζήσουν, έμεινε η πρώτη συναυλία του Μίκη μετά την πτώση της δικτατορίας στο Στάδιο Καραϊσκάκη. Κυρίαρχα συνθήματα ήταν **«Λαέ, θυμήσου το Νοέμβρη»**, **«Δώστε τη Χούντα στο λαό»**, **«Φόλα στο σκύλο της ΕΣΑ»**. Μαγική εμπειρία μέθεξης και ανάτασης, ανάσταση θα λέγαμε μετά τη δικτατορία.

-Στον αντίποδα η παρουσία του στη συναυλία των τριών μεγάλων συνθετών, Θεοδωράκη, Χατζιδάκι, Ξαρχάκου που -φρονίμως ποιών- ο Κων. Μητσοτάκης διοργάνωσε αντί προεκλογικής συγκέντρωσης της ΝΔ του 1990. Παγωμένο το κοινό, παρακολουθούσε τον Μίκη να διευθύνει τα ιερά τραγούδια του που, βέβαια, δεν είχαν τίποτα να πουν στο συγκεκριμένο ακροατήριο. Μοναδική εξαίρεση στην παραπάνω εικόνα, το ρεφρέν από **«Το Σφαγείο»**. Αν πιστέψουμε **ΤΟ ΒΗΜΑ** της εποχής, ολόκληρο το στάδιο χειροκροτούσε τραγουδώντας **«Χτυπούν το βράδυ στην ταρατσα τον Αντρέα»**. Προφανώς από παρεξήγηση, καθώς δεν γνώριζαν το όνομα Αντρέας Λεντάκης...

-Στις πρώτες μεταδικτατορικές **εκλογές, το 1974**, η τηλεόραση τον παρουσιάζει να εκφωνεί λόγο ως υποψήφιος της **Ενωμένης Αριστεράς** στη Β' Πειραιώς. Ο ευφραδής Μίκης διαβάζει **γραπτό κείμενο**... Οι λεπτεπίλεπτες ισορροπίες του εκλογικού σχήματος, δεν σήκωναν νέες δοκιμασίες από ενδεχόμενες λεκτικές υπερβάσεις. Πρόσφατο ήταν το **«Καραμανλής ή Τανκς»**.

Σκίτσο του Γιάννη Ιωάννου στο ANTI

-**Δημοτικές εκλογές 1978**. Ο Θεοδωράκης, υποψήφιος του **ΚΚΕ** για το Δήμο Αθηναίων, συγκεντρώνει υψηλά ποσοστά. Η υποψηφιότητά του αυτή προετοίμασε το έδαφος για την **Κίνηση για την Ενότητα της Αριστεράς (ΚΕΑ)** που ακολούθησε με επικεφαλής τον ίδιο και στόχο τη συσπείρωση της **εαμογενούς** αριστεράς, την απόσπαση δυνάμεων από το ΠΑΣΟΚ και την οριστική επικράτηση στο χώρο της αριστεράς.

-Το 1988, 30.000 θεατές παρακολουθούν στην Έφεσο την **κοινή συναυλία των Μίκη Θεοδωράκη και Ζουλφί Λιβανελί** στο πλαίσιο της ελληνοτουρκικής φιλίας.

-Στο Θέατρο Βράχων του Βύρωνα, στη γιορτή για τα εβδομηντάχρονα του Μίκη το **1995**, καλωσορίζοντας την **Μαίρη Λίντα** ο ίδιος αφηγείται το ακόλουθο περιστατικό:

Ήταν κρατούμενος στις Φυλακές Ωρωπού όταν τον ειδοποίησαν για κάτι παράξενο που συνέβαινε στην παραλία. Ο **Μανώλης Χιώτης** με το μπουζούκι του και δύο φίλους του με κιθάρες έκανε καντάδα από μακριά στον έγκλειστο Μίκη. Πλησίαζαν αργά αργά στην προκουμαία τραγουδώντας **«Της παγωνιάς αητόπουλο» («Ροδόσταμο»)**.

Ο Θεοδωράκης δεν διέκρινε πρόσωπα, αναγνώρισε όμως την πενιά του Χιώτη και συγκινήθηκε. Κάποιοι χωροφύλακες επενέβησαν και έκαναν φασαρία στον δεξιότηχνη. Την επόμενη μέρα, όπως είπε, γράφτηκε στις εφημερίδες ότι **ο Μανώλης Χιώτης πέθανε από καρδιά** στο σπίτι του στον Ωρωπό.

-Στο σπίτι του Θεοδωράκη υπάρχουν σε περίοπτη θέση μικρά αγάλματα του **Στάλιν** και του **Μάο**. Ο ίδιος εξηγεί ότι τα πρόσωπα αυτά, πέρα από διαφωνίες, συμβολίζουν μια εποχή εκφράζοντας ευρύτερους αγώνες ενός ολόκληρου κινήματος. Σε συνέντευξή του στον Γ. Μαλλούχο για τον ΣΚΑΪ -εκδόθηκε με τον τίτλο **«Άξιος Εστί»**- έχει σχολιάσει θετικά το γεγονός ότι οι Γάλλοι την εποχή των αποκαθηλώσεων διατήρησαν το όνομα **«Στάλινγκραντ»** στον σταθμό του μετρό του Παρισιού, δηλώνοντας ότι η Ιστορία δεν παραγράφεται.

Στον τάφο μου θέλω να γραφτεί: «Πολέμησε τον Δεκέμβρη»

Ο τραγικός ποιητής Αισχύλος θεωρούσε τη συμμετοχή του στη μάχη του Μαραθώνα το σημαντικότερο γεγονός της ζωής του, ανώτερο και από τις τραγωδίες που συνέγραψε. Στο επιτύμβιο επίγραμμά του, που αποδίδεται στον ίδιον, αναφέρεται μόνο ο τόπος γέννησης και θανάτου, και η συμμετοχή στον Μαραθώνα.

Σε ευθεία αναφορά με αυτό, ο Μίκης Θεοδωράκης δήλωσε τον Μάρτη του 2015 ότι στον τάφο του θέλει να γράψουν: **«Πολέμησε τον Δεκέμβρη»**.

Ένα άγνωστο γεγονός από τη συμμετοχή του εκείνη διηγήθηκε στον γράφοντα η επί δεκαετίες φίλη του Μίκη, Ελένη Βλουμίδου. Μαζί με τον σύζυγό της Φαίδωνα, επικεφαλής του πρόχειρου νοσοκομείου της περιοχής από Φάληρο μέχρι Δουργούτι, Ν. Σμύρνη και Κατσιπόδι, περιέθαλπαν τραυματίες από τις μάχες.

Γυρίζοντας κατάκοποι μετά από διήμερο ξενύχτι στο σπίτι τους της οδού Κοραή 9 της Ν. Σμύρνης, βρίσκουν μέσα τον δεκαεννιάχρονο Μίκη με πάνοπλους ΕΛΑΣίτες και δύο κασόνια όπλα. Όταν του είπε **«Μίκη, θέλουμε ησυχία, μην κάνεις τίποτα...»**, αυτός την καθησύχασε.

Μετά από λίγη ώρα, ξύπνησαν από ντουφεκιές: Περνούσε απέξω μια αγγλική περίπολος και ο παρορμητικός Μίκης άρχισε να τους πυροβολεί. Από τα αίματα που είδαν στο πεζοδρόμιο, κατάλαβαν ότι ο ένας τραυματίστηκε. Θεωρώντας ότι σε λίγη ώρα θα επιστρέψουν οι Άγγλοι, έθαψαν τα κασόνια και το σπίτι εγκαταλείφθηκε. Όταν τον μάλωσε, **«Μίκη, τι είπαμε;»**, αυτός, κατά τη διήγηση, **«ψηλός, κρεμανταλάς, έσκυψε το κεφάλι και ντροπιασμένος έλεγε: “Συγγνώμη συντρόφισσα Ελένη...”**».

Η παροιμιώδης **παρορμητικότητά του**, δεν επαρκεί για να ερμηνεύσει τις αλλεπάλληλες πολιτικές μεταστροφές και παλινωδίες της πολιτικής του πορείας. Δεν ήταν ο τρελός του χωριού ο Μίκης. Έλεγε απλώς **δυνατά** αυτά που τα πολιτικά στελέχη **ψιθύριζαν**. Εξέφραζε επιγραμματικά την άκρη του δρόμου. Οι «κο(τ)ρώνες» που κατά καιρούς εκτόξευε ήταν σε συγχορδία με την πολιτική γραμμή της αριστεράς της εποχής. **«Καραμανλής ή τανκς»/ΕΑΔΕ**. Προσέγγιση με το **ΠΑΣΟΚ**, με κορυφαία στιγμή τη δήλωση με τις πυτζάμες για την παράδοση του Οτσαλάν. Είχε προηγηθεί η πολιτική της στήριξης της Αλλαγής (**«Αλλαγή δε γίνεται χωρίς το ΚΚΕ»**). Πριν υπουργοποιηθεί άνευ υπουργείου στην κυβέρνηση Μητσοτάκη, είχε προηγηθεί η **συγκυβέρνηση του ενιαίου Συνασπισμού υπό τον Τζανεττάκη**. Αργότερα δήλωσε με παράπονο:

«Ενώ εγώ απλώς έγραφα άρθρα, οι ηγέτες του Συνασπισμού κυβέρνησαν μαζί του. Συγκυβέρνησαν, συνυπήρξαν, έγραψαν Ιστορία μαζί, εν πάση περιπτώσει.»

Αλλά και για τη συμμετοχή του σε προχωρημένη ηλικία στα μακεδονικά συλλαλητήρια, πρέπει να συνεκτιμηθεί ότι τμήματα της αριστεράς μιλούσαν για **«αλυτρωτισμό των Σκοπίων»**. Παλαιότερα, το 1992, ο Στέλιος Νέστωρ και ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου πρωτοστατούσε στις αντίστοιχες “λαοσυνάξεις” της Θεσσαλονίκης.

Ο Μίκης ενηλικιώθηκε στο πολιτικό περιβάλλον μιας αριστεράς που είχε σε πρώτο πλάνο την **Ειρήνη, την Εθνική Ανεξαρτησία, την ανάπτυξη**, υποβαθμίζοντας την **ταξική διάσταση** στην πολιτική της γραμμή. Δεν είναι η στιγμή της πολιτικής αποτίμησης ούτε αυτή μπορεί να γίνει πλήρως και δίκαια εν θερμώ. Έτσι κι αλλιώς, την ώρα της **αυλαίας** μετράει το **σύνολο** της διαδρομής. Ανάμεσα στη γέννηση και στον θάνατο, ο ίδιος ο Μίκης δεν θεώρησε ως σημαντικότερο γεγονός το βραβείο Λένιν, τις διεθνείς διακρίσεις ή το πλούσιο έργο του. Διάλεξε τη συμμετοχή του στη μάχη του Δεκέμβρη, δίνοντας προκαταβολικά αποστομωτική απάντηση στη βέβηλη δήλωση που ξεστόμισε αργότερα ο ναζί Κασιδιάρης.

Κρατάμε τον Μίκη του πολιτιστικού ποταμού και της πολιτικής αναγέννησης που πλημμύρισε την Ελλάδα

στη δεκαετία του 60. Τον Μίκη της αριστεράς και των Λαμπράκηδων, της αντίστασης και των αγώνων. Τότε που κλώτσαγε τον **Τασιγιώργο** (Αστυνομικός Διευθυντής Αθηνών. Αργότερα, επί δικτατορίας, Αρχηγός της Αστυνομίας Πόλεων) και η Ασφάλεια του έκλεινε τους χώρους που θα έδινε τις συναυλίες του στην επαρχία. Τον Μίκη που εξορίστηκε ξανά και ξανά, στη Μακρόνησο, στο Βραχάτι, στη Ζάτουνα και στην Ακαμάτρα της Ικαρίας, όπου σώζεται ακόμα το σπίτι που έμενε. Που πέρασε από Αβέρωφ και Ωρωπό και πολέμησε με το όπλο στο χέρι για μια άλλη κοινωνία, δίκαιη, κομμουνιστική.

Περιληπτική μορφή του κειμένου δημοσιεύτηκε στο [PRIN](#)

